

Şəhla Zal qızı Süleymanova

Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun dosenti,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

<https://orcid.org/0000-0002-2499-7197>

E-mail: shahla.suleymanova@bk.ru

[https://doi.org/10.69682/arti.2026.93\(4\).62-65](https://doi.org/10.69682/arti.2026.93(4).62-65)

BƏDİİ YARADICILIQ QABİLİYYƏTİ İBTİDAİ SİNİF ŞAĞIRDLƏRİNİN ESTETİK TƏRBIYƏSİNDƏ MÜHÜM AMİL KİMİ

Shahla Zal Suleymanova

associate professor at Nakhchivan Teachers' Institute,

doctor of philosophy in pedagogy

ARTISTIC CREATIVITY AS AN IMPORTANT FACTOR IN THE AESTHETIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Шахла Зал гызы Сулейманова

доцент Нахчыванского Института Учителей,

доктор философии по педагогике

ХУДОЖЕСТВЕННО-ТВОРЧЕСКИЕ СПОСОБНОСТИ КАК ВАЖНЫЙ ФАКТОР ЭСТЕТИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Xülasə. Məqalədə ibtidai sinif şagirdlərində bədii yaradıcılığın inkişafı probleminin öyrənilməsinin aktuallığı ortaya qoyulur, onlarda yaradıcılığın inkişaf səviyyələrini müəyyən etmək üçün müəyyən səmərəli yollar təqdim edilir, uşaqların bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərinin inkişafı üçün ailənin, məktəbin üzərinə düşən öhdəliklər göstərilir. Həmçinin bədii yaradıcılıq qabiliyyətinin estetik tərbiyənin inkişafında mühüm əhəmiyyəti təhlil edilir.

Açar sözlər: estetik tərbiyə, məktəb, ailə, şagird, bədii yaradıcılıq, ibtidai sinif

Abstract. The article highlights the relevance of studying the problem of developing artistic creativity in primary school students. It presents effective methods to determine the levels of creativity in children and outlines the responsibilities of both the family and school in fostering artistic creativity. The article also analyzes the significant role of artistic creativity in the development of aesthetic education.

Keywords: aesthetic education, school, family, student, artistic creativity, primary school

Аннотация. В статье раскрывается актуальность изучения проблемы развития художественного творчества у учащихся начальных классов, предлагаются эффективные методы определения уровней развития творческих способностей у детей, а также обозначаются обязанности семьи и школы по развитию художественных способностей детей. Кроме того, анализируется важное значение художественного творчества в развитии эстетического воспитания.

Ключевые слова: эстетическое воспитание, школа, семья, ученик, художественное творчество, начальные классы

İbtidai sinif şagirdlərinin estetik inkişafı, onların yaradıcı təfəkkürünün, təxəyyülünün, qabiliyyətlərinin formalaşması müəyyən mənada şəxsiyyət yetişdirməkdə əsas məqamlardan biridir. Bir insanın hərtərəfli yetişməsində təlim dövrü çox mühüm rol oynayır. Xüsusilə də 6-10 yaş dövrü kiçik məktəblinin həyatında əhəmiyyətli

yətli dönüş yaradır. Həmçinin ibtidai sinifdə keçirilən fənlərin tədrisi buna çox imkanlar ortaya qoyur. Təlim dövründə həm öyrənilir, həm də tətbiq etmək önəmlidir. Əsasən də şagirdlərin bədii yaradıcılığını inkişaf etdirən bu fənlər müəllimlərin rəhbərliyi altında müsbət nəticələrə bilər. Müəllim bu prosesdə istiqamət

ləndirici olmalı və dəstək göstərməlidir. Bu proses fənlərə, mövzulara uyğun həyata keçirilməlidir. Bu zaman fənlərin tədrisində mövzuların öyrədici tərəfi ilə yanaşı, mənimsənilə bilən, bacarığa yönələn istiqamətləri dəyərləndirmək lazımdır. Həmçinin, interaktiv dərslər metodları, layihə əsaslı öyrənmə, multimediyə və texnologiyadan istifadə, oyunlar vasitəsilə bədii yaradıcılığı stimullaşdırmaq olar. Məs. Şagirdlərə müəyyən mövzular verərək, o mövzulara uyğun rəsm, musiqi və s. əsərini yaratmaları tapşırıla bilər. Musiqi vasitəsilə rəsm çəkmək kimi fəaliyyətlər təşkil oluna bilər. Dinlənən musiqinin insanda yaratdığı duyğulara əsasən rəsm əsərinin ortaya çıxmasını görmək olar. İbtidai sinif şagirdlərinin bədii yaradıcılığının üzə çıxmasına yönələn bu fəaliyyətlər onların yaş və fərdi xüsusiyyətlərinə uyğun olmalıdır. Vizual, eşitmə və hərəkət əsaslı fəaliyyətlər göz önündə saxlanılmalıdır.

Bədii yaradıcılıq şagirdlərdə duyğu və estetik zövqün incəliyini aşılayır. Şagirdlər gözəlliyə qarşı həssas olur, daxili dünyalarında olan zərifliyi göstərə bilirlər. Onlarda empatiya formalaşır, təşəbbüskar olurlar. Mənəvi dəyərlərə qarşı həssaslıq nümayiş etdirirlər, yüksək mənəvi keyfiyyətlərə malik olurlar, zövqləri formalaşır. Elmi – pedaqoji ədəbiyyatın təhlili də bu barədə müəyyən fikirlər formalaşdırır.

Estetik tərbiyə elmi – pedaqoji ədəbiyyatlarda insanda estetik hisslərin, zövqün və bədii mühakimənin təşəkkül tapıb möhkəmlənməsinə səbəb olan (3, s. 209), incəsənət və həyatdakı gözəlliklərin qavranmasına, estetik zövq və qabiliyyətlərin inkişafına yönələn təsirlərin məcmusu kimi, (4, s. 305), estetika bir elm kimi tərbiyədə, ictimai həyatda və insan fəaliyyətində hadisələrin inkişafının estetik mahiyyət və qanunauyğunluğunu öyrənən (8, s. 443), estetik tərbiyə insanların fərdi davranış və fəaliyyətində, həmçinin cəmiyyətdə, təbiətdə və incəsənətdə olan gözəlliklərin təmkinlə duyulması, şüurlu qavranılması və düzgün qiymətləndirilməsi bacarığının inkişaf etdirilməsi, formalaşdırılması və vərdislərə çevrilməsi prosesi kimi (9, s. 490) xarakterizə edilmişdir. Estetik təhsil isə, bir şeyin gözəl tərəfini görməyi deyil, bir şeyin artıq mövcud olan gözəlliyini görməyi hədəfləyir (6, s. 259), estetik tərbiyə gözəllik hisslərini oyadır və tərbiyə edir (7, s. 371), estetik tərbiyə insanda, həyatda, təbiətdə, incəsənətdə gözəllik və ülvili-

yi görmək, duymaq, qavramaq, düzgün başa düşmək, sevmək, qiymətləndirmək, yaratmaq bacarığının əldə olunmasına və təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş tədbirlər sistemidir (1, s. 299).

Estetik tərbiyə aşağıdakılara yönəldilmiş müəyyən məqsəd və vəzifələri ehtiva edir:

- qavrayışın inkişafı (gözəlliyi onun hər hansı təzahürlərində: təbiətdə, incəsənətdə, insanlar arasında münasibətlərdə görmək qabiliyyətinin inkişafı);

- hisslərin inkişafı (emosional səviyyədə gözəlliyin qiymətləndirilməsi);

- ehtiyacların ödənilməsi (təfəkkür, təhlil və gözəlliyin yaradılması yolu ilə estetik təcrübələr almaq istəyi və ehtiyacı);

- zövqlərin formalaşması (ətraf aləmin təzahürlərini onun estetik norma və ideallara uyğunluğu baxımından qiymətləndirmək və təhlil etmək bacarığı);

- idealların təsdiqi (ətrafdakı dünyadakı gözəllər, insan, sənət haqqında şəxsi fikirlər).

Estetik tərbiyənin yollarından biri də ailədə olmalıdır. Bu deyilənlərdən yol alsaq deyə bilərik ki, insanın ilk formalaşmağa başladığı mühit ailəsi olduğundan valideynlərin bu barədə rolu danılmazdır. Valideynlər uşaqlarda zövq və təfəkkürün inkişafı üçün onlara şans verməlidir. Məsələn, geyim və ya otaq bəzəyi seçərkən uşaqların fərdi zövqlərini nəzərə alaraq onlara müxtəlif seçimlər təklif edə bilərlər. Həmçinin, evdə hər hansı dizayn işləri varsa onların fikrini də ala bilərlər. Həmçinin uşaqlarda bədii yaradıcılıq qabiliyyətinin olub – olmamasını da yoxlaya bilərlər, uşaqlarda bədii istedadın olmasını müşahidə edərlərsə onlarla məşğul olmalıdırlar. Əgər uşaq tədris prosesində, fərdi yaradıcılığı zamanı qeyri-adi uğurlar qazanırsa, öz yaşından fərqlənirsə, deməli, o, istedadlıdır (10, s. 106). Həmçinin onlara fərqli zövqlərin, fərqli mədəniyyətlərin mövcudluğu barədə məlumat verilərək onlarda empatiya hissinin güclənməsinə şərait yarada bilərlər.

Estetik tərbiyə həm də daxilən insan hisslərinin başa düşülməsi, onlarda olan duyğuların ifadəsidir. Bununla insan emosional, zehni cəhətdən inkişaf edir, stimullaşdırılır. Məsələn, rəsm və musiqi kimi fəaliyyətlər uşağın hisslərini ifadə etməyə kömək edir. Uşaqlar ailədə estetik və zövq anlayışının sadəcə görmə qabiliyyəti ilə məhdudlaşmadığını, həyatın hər sahəsində gözəlliyi tapmağa yönəlmələri lazım olduğunu

öyrənməlidirlər. Ailədə gözəllik tərbiyəsi, uşaqların həyatında sağlam zehniyyət və yüksək estetik hissiyyətin formalaşmasına kömək edir. Uşaqların şəxsi və sosial inkişafında estetik qiymətləndirmənin də rolu əvəzsizdir. Görkəmli pedaqoq V. A. Suxomlinski yazırdı: “Uşaqlar gözəllik, oyunlar, nağıllar, musiqi, rəsm, fantaziya, yaradıcılıq dünyasında yaşamaladırlar”.

Uşağın estetik zövqünü inkişaf etdirmək üçün aşağıdakılar lazımdır:

1. Uşaqda müşahidə etmək, görmək, araşdırmaq, gördükləri barədə ağlabatan məlumat vermək bacarığını inkişaf etdirmək. (Məsələn, yarpaqlara diqqət yetirin, payızda tünd qırmızı, ağcaqayın yarpaqları qızılı olur və s.)

2. Uşağı sistemli şəkildə müşahidələr aparmağa, obyektlərin formasının, quruluşunun və rənginin xarakterik xüsusiyyətlərini, ona yaxşı məlum olan digər obyektlərlə fərqlərini və oxşarlıqlarını mümkün qədər başa düşməyə təşviq etmək.

3. Uşaqların diqqətini özəlliklərə: ətrafdakı ayrı-ayrı tikililərin gözəlliyinə, onların fərqliyinə, təşkil olunan bayram tədbirlərinin parlaqlığına və orada istifadə olunan detalların rənginə cəlb etmək:

4. Uşağın gündəlik həyatda istifadə etdiyi əşyaları zövqlə seçmək. Məsələn, istifadə etdiyi fincanın rəng və naxış baxımından gözəl olduğunu bilmək uşağın onunla daha diqqətli davranmasına səbəb olur.

5. Uşağa məzmun və məqsəd baxımından oxşar bir neçə şey arasından ən çox bəyəndiyi şeyi seçmək hüququ vermək.

Bu istiqamətdə görülməli işlər məktəblərdə müsbət geri dönüşlər yarada bilər. Çünki, incəsənət yaradıcılığına təşviq edir, problem həll etmə bacarıqlarını təkmilləşdirir, emosional zəkanın inkişafına təkan verir, estetik qavrayışı artırır, mədəni şüuru artırır və sosial bacarıqları təkmilləşdirir. Həm də uşaqlar müəyyən qaydalara və standartlara riayət etməklə yaratmağı öyrənir. Buna görə uşaq istədiyi şəkildə deyil, düzgün şəkildə rəsm çəkməyə, heykəltəraşlıq etməyə və ya sənətkarlıq etməyə çalışacaq. Beləliklə, incəsənətlə məşğul olan uşağın orijinal düşüncə qazanır və tənqidi düşünmə bacarıqları formalaşır.

Uşaqlarda incəsənətə maraq iki yolla yaran bilər. İlk növbədə uşağın xüsusi istedadına uyğun rəssam kimi yetişdirilməsindən, bədii fəaliyyətlə intensiv maraqlanmasından, fəaliyyət

yətlə bağlı dərslər keçməsindən danışmaq olar. Belə bir təcrübə üçün uşağın nə ilə maraqlandığı müəyyən edilməlidir. Çünki sənətkar olmaq uzun və tələbkər bir yoldur.

İkinci yol, fəaliyyət vasitəsilə uşağın həyatında incəsənətin olmasıdır. Rəsm, musiqi, rəqs və teatr kimi fəaliyyətlər uşağın dünyasına böyük töhfə verir. Bu fəaliyyətlər uşağa aşağıdakı keyfiyyətləri qazanmağa imkan verir: özünü tanımağa kömək edir, təxəyyül dünyasını inkişaf etdirir, duyğularını asanlıqla ifadə etməyə imkan verir, fərqli perspektivləri inkişaf etdirməyə kömək edir, bədənə, ağıl və ruh sağlamlığına müsbət təsir göstərir, müsbət özünü dərk etməyə imkan verir, özünə inamı artırır, sosial bacarıqları təkmilləşdirir, emosional zəkanı qidalandırır, məktəbdə təlimdə uğura müsbət təsir göstərir, güclü şəxsiyyətin inkişafına kömək edir.

Uşaqların yaradıcı və məhsuldar olmasının birinci şərti onların sərbəst olması, ixtiyarında olan alətlərdən çəkinmədən və qorxmadan istifadə edə bilmələridir. Vuk (11) qeyd edir ki, incəsənət təhsili şagirdlərdə yaradıcı düşüncə və problemlərə yaradıcı yanaşma qabiliyyətini inkişaf etdirir. Yaradıcılıq, yaradıcı təfəkkür, incəsənət təhsili və onların faydaları barədə valideynlərə və pedaqoqlara məlumat verilməsi, təhsilin bütün pillələrində bədii təhsilə önəm verilməsi, uşaqları əzbərçilikdən xilas etmək, uşaqların maraq və qabiliyyətlərinə uyğun proqramlar hazırlamaq, valideynlər və pedaqoqların birgə işləməsi tövsiyə oluna bilər. Yaradıcılığı fəallaşdırmaq üçün ilk addım şagirdin yaradıcı qabiliyyətlərini kəşf etmək və bu sahə üzrə onu inkişaf etdirməkdən başlayır (2, s.163).

Bədii yaradıcılıq qabiliyyətlərinin formalaşması şagirdlərə sərbəst ifadə imkanları yaratmaqla yanaşı, onların estetik zövqünün, estetik mədəniyyətinin inkişafına da töhfə verir. Burada azad ifadənin necə təşviq edildiyini başa düşmək bizə bu sahənin əhəmiyyətini daha yaxşı anlamağa kömək edir. Estetik tərbiyənin inkişafında şagirdlərin bədii yaradıcılığının inkişafı, onların istedadlarının inkişafı yönündə təşviqi əhəmiyyətli nəticələr almağa şərait yaradır. Müasir dövrdə istedad və yaradıcılıq potensialı cəmiyyətin milli sərvəti və strateji ehtiyatıdır. Bu potensialın aşkarlanaraq dəstəklənməsi, inkişaf etdirilib səmərəli şəkildə cəmiyyətin xeyrinə gerçəkləşdirilməsi hər bir müstəqil dövlətin milli strateji probleminə çevrilmişdir (5, s. 95).

Problemin aktuallığı. hazırkı təhsil islahatları çərçivəsində yaradıcı yanaşmaların, fəaliyyətə dayanan tədrisin təşviqi mövzunun aktuallığını göstərir. İbtidai təhsil təkcə bilik verməklə kifayətlənməməli, həm də şagirdlərin estetik tərbiyəsini, yaradıcı təfəkkürünü inkişaf etdirməlidir. Bədii yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafı bu məqsədə nail olmaq üçün mühüm vasitədir.

Problemin elmi yeniliyi. məqalədə bədii yaradıcılıq və estetik inkişaf arasında əlaqə təhlil olun-

muşdur. Yaradıcı təfəkkürün inkişaf etdirilməsi baxımından bədii yaradıcılığın istedadlı şagirdlərin inkişafındakı rolu ilə bağlı yeni yanaşmalar göstərilmişdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. kiçik məktəbyaşlı şagirdlərin estetik inkişafına istiqamətlənmiş tədris prosesində bədii yaradıcılıq qabiliyyətinin inkişafı yönündə səmərəli yolların tətbiqi müəllimlər tərəfindən istifadə oluna bilər.

Ədəbiyyat

1. Abbasov, A. Pedagogika / A. Abbasov. – Bakı: Mütərcim, – 2013. – 360 s.
2. Abdullayeva, K. Elmi-pedaqoji ədəbiyyatlarda şagirdlərin yaradıcı müstəqil işinin təşkili məsələləri. Scientific Works of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan, 2025, 92(5), s. 162–167.
3. Əliyev, İ. Pedagogika / İ. Əliyev. – Naxçıvan: Əcəmi, – 2017. – 280 s.
4. İbrahimov, F.N. Pedagogika. Dərslik: [2 cildə] / F.N. İbrahimov, R.L. Hüseynzadə. – Bakı: Mütərcim, – c. 2. – 2012. – 548 s.
5. Mirzəzadə, V. İstedadlı uşaqların inkişaf etdirilməsi təlimin önəmli vəzifələrindən biri kimi. Scientific Works of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan, 2022, 89(6), s. 94–100.
6. Özbal, N., & Aydoğan, İ. (2017). Eğitimde estetiğin gerekliliği ve oluşumu üzerine bir inceleme. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 249–260.
7. Paşayev, Ə.X. Pedagogika. Yeni kurs. Pedaqoji institutların və ali məktəblərin tələbləri üçün dərs vəsaiti / Ə.X. Paşayev, F.A. Rüstəmov. – Bakı: Çarşıoğlu, – 2002. – 512 s.
8. Qasımova, L.N. Pedagogika. Mühazirə kursu / L.N. Qasımova, R.M. Mahmudova. – Bakı: BDU, – 2003. – 535 s.
9. Sadıqov, F. Pedagogika. Dərs vəsaiti / F. Sadıqov. – Bakı: Adiloğlu, – 2009. – 600 s.
10. Səfərova, E., Pəniyeva, S. İstedadlı şagirdlərlə işin təşkili // Scientific Works of the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan, 2024, 91(2), s. 105–108.
11. Vuk, Sonja. (2023). Development of creativity in elementary school. Journal of Creativity. 33. 100055. 10.1016/j.yjoc.2023.100055.

Redaksiyaya daxil olub: 19.06.2026